Příčiny nízkých platů v lesnictví

Kde hledat důvody odlivu pracovních sil z oboru a trvajícího nezájmu nových pracovníků? V nízkých mzdách, ve špatných pracovních podmínkách či v neochotě přistoupit ke zvýšení mezd lesnímu personálu, především lesním dělníkům kvůli hospodářskému výsledku, které požadují vlastníci lesů – stát, města a obce, církev či soukromí vlastníci lesů – od svých správců majetků?

Pravdou je, že v očích široké veřejnosti je práce v lese často idealizovaná. Ano, pracovníci se pohybují v lese každý den na čerstvém vzduchu a v hezkém prostředí, ale téměř za každého počasí. Přitom práce v lese se pak řadí mezi profese fyzicky náročné a vysoce rizikové, a to především pro dřevorubce. Je o tom vůbec povědomí u široké veřejnosti, ale také u některých z těch, co požadují vysoké zisky z lesních majetků, ale fyzicky je nevlastní? Možná i proto jsou mzdy lesních dělníků hluboko pod republikovým průměrem hrubé měsíční mzdy.

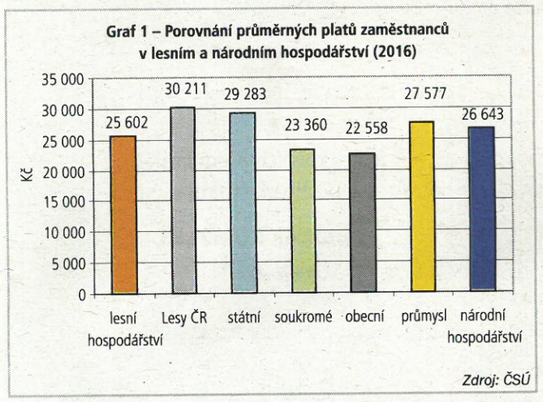

Benefity zdarma

Lesnický personál zodpovídá za milionové majetky při správě lesů a za prodávané dřevo. Úloha lesníků vyplývající z jejich náplně práce není jen pěstovat les a produkovat dříví, ale také soustavná péče o lesy, aby plnily i funkce mimoprodukční – například vodoochranné, klimatické či rekreační. To je zodpovědnost, jež v tomto směru klade společnost na lesníky bez rozdílu vlastnictví, byť benefity plynoucí z těchto a mnoho dalších funkcí lesů čerpá veřejnost automaticky a zdarma. Přesto se na důležitou úlohu lesníků často zapomíná. Je otázkou, zda může i tento fakt přispívat k nízké průměrné hrubé mzdě, která nedosahuje ani celkového průměru, jak vyplývá z prvního grafu. A situace u manuálně pracujících profesí v lesnictví je ještě horší (graf 2).

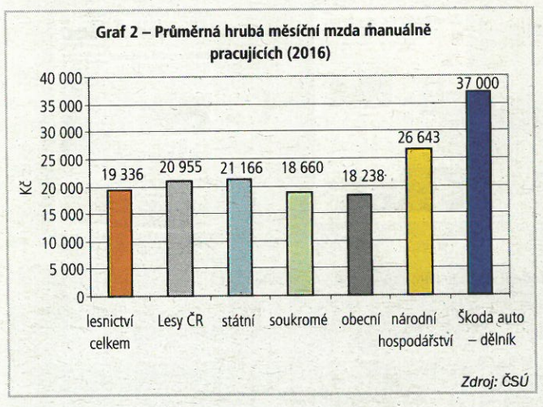

Nezájem mladých

Zřejmě i proto se mladí lidé do lesnictví na rozdíl od minulosti příliš nehrnou. Přestože řada vlastníků lesů a především stát zažívají takříkajíc zlatou dobu. Jejich majetek totiž produkuje za poslední roky velmi dobrý hospodářský výsledek a nebýt sucha, větrných kalamit a kůrovcových těžeb, byly by ještě vyšší. Podprůměrné odměny lesních dělníků, živnostníků a lesníků (revírníků) jsou proto paradoxem, jehož důsledkem je přesun lidských zdrojů do jiných oborů. Tomu se nelze divit za situace, kdy je v ČR nejnižší nezaměstnanost na trhu práce z celé Evropské unie a firmy či některé státní instituce v jiných odvětvích navyšují platy svých zaměstnanců.

Pokud se tedy vlastníci lesů ptají, proč o práci v lese není zájem, a mladí lidé nepřicházejí v potřebném počtu do lesnického oboru, měli by se v prvé řadě ptát sami sebe, kde dělají chybu. Protože do oboru, který nenabízí přiměřené ohodnocení, perspektivu a pracovní jistoty, se nikdo nepohrne. A jestli nemá lesnictví zabřednout v hluboké personální krizi, musí nastat změna v odměňování manuálních pracovníků i hajných.

Nastavení úrovně odměňování na českém lesnickém trhu je určováno především politikou největších (státních) vlastníků lesů, jako jsou například Lesy České republiky, s. p. (LČR), Vojenské lesy a statky ČR, s. p., (VLS) nebo lesy ve vlastnictví církví. Odměňování v těchto podnicích navíc nepřímo ovlivňuje příjmy i u subdodavatelů prací, živnostníků a zaměstnanců v těžební i pěstební činnosti v soukromé sféře. Tito subdodavatelé mají vůči velkým státním vlastníkům lesů horší vyjednávací pozici a nepomáhá ani role českých odborových organizací v tomto sektoru. Státní lesy totiž dominují na území ČR v rámci správy lesního fondu (57 % lesů v ČR) a z této plochy vycházejí i jejich každoroční práce v pěstební a těžební činnosti, na které je vázána značná poptávka po lesnických službách a prodeji dřeva. Tento vliv ovlivňuje do značné míry chování celého lesnicko-dřevařského sektoru. Dominantní postavení na trhu pak mají LČR, které hospodaří na 48 % lesní plochy. A to se nezměnilo ani po církevních restitucích.

Těžký život smluvních partnerů

Extrémně vysoké kůrovcové těžby dopadají na trh se dřívím a samotné dřevozpracovatele. Kritickou situaci ještě zhoršilo několik silných bouří během roku 2017, které poškodily nejen lesní porosty v České republice, ale i v Bavorsku, Rakousku a Polsku. V této souvislosti se dostává na středoevropský trh v nadbytečném množství dříví snížené kvality a trh je přesycen, téměř se hroutí. Vláda z podnětu LČR, Ministerstva zemědělství (MZe) a Asociace lesnických a dřevařských podniků (ALDP) vyřešila krizovou situaci na trhu se dřívím tím, že dala svolení LČR vypovědět uzavřené víceleté smlouvy se smluvními partnery (SP), a to bez sankcí. Toho smluvní partneři využili na většině smluvních jednotek (SJ – zpravidla se jedná o lesní správy). Tím se však pozdržely veškeré práce v lese na vypovězených SJ, a to v době, kdy v lesích byly ještě tisíce kubíků nezpracovaného dříví napadeného kůrovcem nebo popadaného větrem.

Ke konci minulého roku tak LČR soutěžily komplexní zakázky znovu. Některé opakovaně, a to z důvodu nevýhodnosti pro státní podnik. Tak došlo k dalšímu zdržení lesních prací včetně odstraňování dříví atraktivního pro kůrovce. Navíc tento časový výpadek prací, kdy nejsou na SJ uzavřené smlouvy mezi LČR a SP, je přímo katastrofou pro manuálně pracující živnostníky v lesích. A to z důvodu toho, že v meziobdobí neuzavřených smluv jim smluvní partner, na kterého jsou živnostníci přímo vázáni, žádnou práci nezadá a LČR jim práci na přímo zadávat nemohou. Živnostníci si tedy musejí hledat práci v lesích, které nespravují LČR.

To ovšem může zkomplikovat budoucí dodávky lesnických služeb smluvním partnerem po uzavření smluv se státním podnikem. Protože pokud se tak stane, SP musí živnostníky přilákat zpět, což se nemusí vždy povést. Tím vzniká hrozba, že smluvní partner nebude moci plnit v termínech své závazky vůči LČR a bude za to finančně sankcionován, což bude mít dopad i na samotné živnostníky. Je proto na místě se díky těmto zkušenostem oprávněně ptát – jakou jistotu práce mají živnostníci v obchodním systému LČR „při pni“, pokud živelné pohromy budou přicházet vzhledem ke klimatickým změnám častěji a budou destabilizovat trh se dřívím tak jako dosud?

Poslední mohykáni

Zdá se, že tento dlouhodobě nastavený obchodní systém u LČR nyní přestává přispívat k tomu, co v minulých desetiletích ještě fungovalo a přispívalo k rozvoji venkova, protože lidé pracující v lese měli dostatečné životní příjmy, jistotu práce a radost ze svých pracovních výsledků. Ne vše z toho dnes ještě platí. Častý důvod odchodu pracovníků z lesnictví je vedle nízkých výdělků také nejistota prací od smluvních partnerů LČR v dlouhodobém horizontu. Smluvní partneři se mohou střídat na SJ každých pět let. A v drtivě většině nemá SP své zaměstnance, ale najímá si na pěstební a těžební práci v lese místní živnostníky, jejichž zakázka je tímto obdobím často limitována.

Aby stávající SP státního podniku obhájili zakázku nebo aby získali novou, nabízejí při soutěžích na jednotlivých smluvních jednotkách co nejvýhodnější ceny pro LČR. Pro místní živnostníky to ale znamená také ohrožení, že přijdou o práci v lese. Neexistuje totiž záruka toho, že nový smluvní partner využije místní pracovníky a nikoliv vlastní, s kterými již spolupracuje na jiných SJ. Nebo, v dalším častém případě, využije levnější pracovní sílu z cizích (často východních) zemí. Existuje také další nepříjemná varianta – nový smluvní partner najme místní živnostníky, pokud jsou ale ještě k dispozici, ale už jim neplatí to, co předchozí firma. A ke zvýšení odměňování živnostníkům SP přistoupí jen tehdy, když je k tomu donutí okolnosti jako například nedostatek kvalitních pracovníků. To se pak zákonitě promítá třeba do rychlosti zpracování kůrovcem napadaných stromů.

U soukromých vlastníků lesů je situace jiná. U nich mají dělnické profese sice jistotu své práce v místě bydliště, ovšem v rámci odměňování, jak je vidět z grafu 2, jsou zaměstnanci či najímaní živnostníci placeni v průměru ještě hůře. To zřejmě odpovídá faktu, že ať vlastníci lesů se svými zaměstnanci, či živnostníci jsou schopni minimalizovat své náklady a zefektivnit lesní práce. Proto jsou tito pracovníci schopni akceptovat nižší odměňování své práce, protože v porovnání např. s lesními dělníky vykonávajícími práce pro smluvní partnery LČR mají v konečném součtu vyšší platy. Proto ti pracovníci, co v lesnictví zůstali pracovat, a to hlavně pro smluvní partnery LČR, lze nazvat doslova posledními mohykány, kterým nelze než poděkovat za jejich úsilí. Bez nich by byla situace v lesích ještě mnohem horší. Pro lesy ve správě LČR to pak platí dvojnásobně. Tito snad už nadšenci vkládají do své práce přidanou hodnotu – lásku k lesu. Proto jsou dosud ochotni snášet menší výdělky, což v jiných profesích je téměř nemyslitelné. Ale jak dlouho v lese ještě vydrží pracovat, když jiná odvětví nabízejí (nebo veřejně požadují – jako třeba i sektorově vzdálený automobilový průmysl) daleko vyšší mzdy a pracovní jistoty?

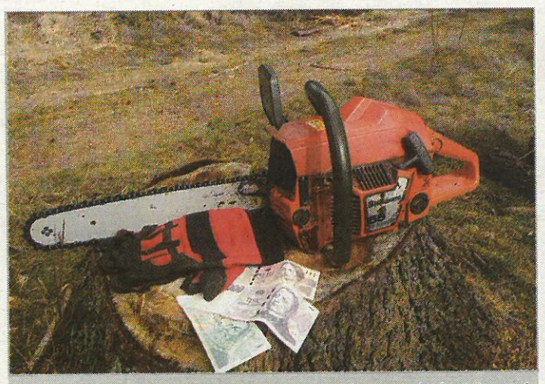

Pokud nemá lesnictví zabřednout v hluboké personální krizi, musí nastat změna v odměňování manuálních pracovníků i hajných
Foto Aleš Erber

Už nyní se projevuje v lesnictví trend nedostatku manuálně pracujících dělníků a kvalitních těžařů, kteří odcházejí do zemí, kde platí víc
Foto Aleš Erber

Chybí změny

Jak bylo zmíněno již v předchozím článku k tomuto tématu v Zemědělci číslo 11/2018, už nyní se projevuje v lesnictví trend nedostatku manuálně pracujících dělníků a kvalitních těžařů. Ti odcházejí z oboru nebo do zemí, kde platí víc. To je například sousední Německo, kde si těžař může vydělat od 40 až do 67 tisíc korun měsíčně v hrubém, zatímco v ČR to je 18 až 21 tisíc korun, jak vyplývá ze státních statistik. Ke všemu se téměř po celém území ČR rozhořel boj s kůrovcem takřka o každý strom. K tomu bude potřeba využít všech schopností těžařů, jejich orientace v terénu a velkého nasazení. To by ale pochopitelně mělo být dobře finančně ohodnoceno. I proto, že lesní personál musí mít motivaci k velmi aktivnímu přístupu, který je potřebnou přidanou hodnotou.

Českým lesům chybí evidentní změny, po kterých se volalo více než před deseti lety. O problémech se tedy vědělo, a to jak o globální klimatické změně a o jejích negativních dopadech na les, což se také promítlo i do státní lesnické politiky v rámci Národního lesnického programu II. 2007–2013 (NLP), tak i o špatné personální situaci v rámci sociálního pilíře, kterou tento vládní dokumentu popisuje tímto způsobem: „sociální situace zaměstnanců v lesním hospodářství je neuspokojivá, ve výdělkovém i společenském žebříčku jsou na jedné z nejnižších příček“. Ke zlepšení nedošlo, a to ani u státních lesů. Naopak, problematika sociálního pilíře, jehož váha a důležitost je často upozaděna před pilířem ekonomickým, ale i ekologickým se ještě zhoršila. S tím a s dalšími negativními dopady, které působí na české lesnictví, se tento obor postupně stává méně konkurenceschopný s lesnictvím okolních států.

Zásadní otázkou v budoucnu bude, zda čeští vlastníci lesů budou ochotni adekvátně zaplatit lesnickému personálu, a hlavně lesním dělníkům, nebo zda dají raději přednost levné pracovní síle ze zahraničí, aby udrželi dosahování stejných zisků, jako mají nyní. V okolních státech, jako je Německo, Rakousko nebo Polsko, se vlastníci lesů (soukromí, městští, a hlavně státní) vydali spíše cestou vlastních nebo napřímo najímaných zaměstnanců, protože si velmi dobře uvědomují principy TUH, propojení regionálního rozvoje regionů s lesním hospodářstvím a funkcemi lesů s pozitivním dopadem na vnímání veřejnosti. To se následně promítá do lepšího postavení lesníků u společnosti, a tím i do pracovních a platových podmínek jejich pracovníků, kde státní lesy představují příkladné podniky naplňující cíle státní lesnické politiky. Proto platové podmínky, ale i jiné podmínky ve zmíněných státech, převyšují ty české, a to několikanásobně.

Ing. Aleš Erber
lesnický analytik a odborný lesní hospodář